

บทที่ 3

ทฤษฎีการขัดแย้งทางสังคม

ความขัดแย้งแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทคือ ความขัดแย้งระหว่างชาติ เช่น สงครามระหว่างประเทศ สงครามระหว่างเผ่าพันธุ์กับความขัดแย้งภายใน เช่น สงครามกลางเมือง การปฏิวัติ ทฤษฎีความขัดแย้งทางสังคมเมื่อร้อยปีที่แล้ว ถือความขัดแย้งทางชั้นสังคมเป็นสิ่งสำคัญ เป็นความขัดแย้งภายในที่เห็นได้จากทฤษฎีของมาร์กซ์เกี่ยวกับการต่อสู้ของชนชั้น ทำให้เกิดภาวะความขัดแย้งไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งในสังคมที่มีระบบศักดินา ระบบนายทุน และแม้แต่ระบบสังคมนิยมก็ตาม ตามทัศนะของมาร์กซ์ เห็นว่าเมื่อสังคมได้วิวัฒนาการพ้นจากสภาพความเป็นทาสเข้าสู่ระบบศักดินาสู่ระบบทุนนิยม และในที่สุดจะเข้าสู่สภาพการเป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งในสังคมคอมมิวนิสต์จะไม่มีชนชั้นทรัพย์สินเป็นส่วนรวมแล้ว ความขัดแย้งทางเรื่องชนชั้นก็หมดสิ้นไป

แนวคิดของ อเล็กซิส เดอ ทอคเคอวิลล์ (Alexis de Tocqueville) ได้ให้ความเห็นในเรื่องหน่วยทางสังคม ๒ ประเภท ซึ่งมีส่วนในการทำให้เกิดความขัดแย้ง หรือทำให้เกิดความปรองดองร่วมมือกันได้ คือ

- ก. ชุมชนท้องถิ่นที่มีการปกครองตัวเอง
- ข. องค์กรที่สมาชิกเป็นได้โดยสมัครใจ

ทอคเคอวิลล์ เห็นความสำคัญของหน่วยทั้งสองประเภทมาก เพราะในอนาคตสังคมจะเปลี่ยนไปในลักษณะที่เขาวางไว้ ๓ อย่าง คือ

- ก. มีการขยายตัวในทางอุตสาหกรรมมากขึ้น มีเมืองใหญ่เกิดขึ้น
- ข. ระบบราชการมีระเบียบกฎเกณฑ์มากขึ้น มีการแบ่งสายงานลดหลั่นไปตามหน้าที่มากขึ้น
- ค. เกิดชาตินิยมรุนแรงขึ้น

การเปลี่ยนในทั้ง ๓ ประการนี้ ทำให้บุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ และการติดต่อ

ของคนเปลี่ยนรูปไป และลักษณะทั้ง ๓ ประการนี้ นำไปสู่การเกิดรัฐที่มีอำนาจ และอำนาจ จึงไปรวมอยู่จุดศูนย์กลาง ทำให้ประชาชนไม่มีความกระตือรือร้น เขาจึงเห็นว่า ควรให้มี สังคมแบบหลากหลายขึ้น คือ ให้มีความแตกต่าง มีอิสระในการปกครองท้องถิ่น มีองค์การ ทางสังคมที่เป็นรูปแบบมากขึ้น เช่น มีสมาคม ชมรม องค์การ สโมสร องค์การทางสังคม เหล่านี้ จะช่วยให้คนรู้จักเสียสละ ทำประโยชน์ให้แก่ท้องถิ่นของตน มีหลักยึดอย่างเดียวกัน มีความเชื่อศรัทธาในสิ่งเดียวกัน รู้จักคุณค่าของประชาธิปไตย ส่งเสริมความทัดเทียมกัน เข้าใจในสิทธิและเสรีภาพ การยึดมั่นในสิ่งเหล่านี้ ทอคเคอวิลย์ ถือว่าเป็นการป้องกัน ไม่ให้เกิดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นภายในบุคคลที่ต่างกลุ่มกัน และทั้งนี้ก็เพื่อความอยู่รอดของ สังคมและส่วนรวมด้วยในบั้นปลาย

แนวคิดของ ซิมเมล (Simmel) และผู้อื่น

นอกจากความแตกต่างระหว่างความขัดแย้งภายใน และระหว่างชาติแล้ว ระดับความรุนแรงของความขัดแย้งหรือการใช้ความรุนแรงหรือบังคับจะมีมากน้อยเพียงใด ซิมเมล ได้ศึกษาความแตกต่างระหว่างความขัดแย้งและการแข่งขัน เขาว่าการแข่งขันกัน เป็นรูปของความขัดแย้งโดยทางอ้อม เพราะ ผู้แข่งขันมีจุดมุ่งหมาย วิธีการแข่งขันถึงแม้ ไม่ใช่วิธีการที่เป็นศัตรูกัน และมีความสัมพันธ์ทางสังคมน้อยมากก็ตาม สำหรับการขัดแย้ง ทางตรง ทั้งภายในและระหว่างชาติ จะมีการชักชวน มีการใช้เล่ห์ ใช้อิทธิพล สร้างการ โฆษณาชวนเชื่อ ใช้อิทธิพลทางเศรษฐกิจ การเมือง ทำให้เกิดความรุนแรงที่เห็นได้ชัด ความขัดแย้งทางอุตสาหกรรมบ่อยครั้งที่มีความรุนแรงเกิดขึ้น มีการใช้อิทธิพล มีการคัดค้าน ในสังคมอุตสาหกรรมแบบทุนนิยม ความขัดแย้งระหว่างชนชั้น ก่อให้เกิดการปฏิวัติของชนชั้น กรรมกรมาชีพ ในที่สุด ซึ่งคำทำนายของมาร์กซ์ผิดไปจากความจริง

พิจารณาคุณลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ในทางชีววิทยา ความขัดแย้งอาจมีสาเหตุ มาจากลักษณะของมนุษย์เอง ซึ่ง ซิมเมล ได้ให้ข้อคิดไว้ว่า เป็นความจริงที่มนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้

การวัดความขัดแย้ง ทำได้ยากเช่นเดียวกับการวัดอำนาจในชุมชน ดังที่ รอสซี (Rossi) กล่าวไว้ ความขัดแย้งในปัจจุบันที่ได้รับความสนใจมากที่สุด คือ รูปของสงคราม และการอุตสาหกรรม ในสังคมวิทยาเราไม่สนใจรายละเอียดของสงคราม จะดูในผลและวิธีป้องกันแก้ไขมากกว่า พิติริม โซโรคิน (Pitirim Sorokin) ได้เขียนหนังสือ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคม ให้ขอบเขตของสงครามในแง่ต่าง ๆ หลักที่ โซโรคิน ใช้วัดกว้างมาก และยังไม่ชัดเจน ต่อมา ครินซี ไรท์ (Quincy Wright) เขียน การศึกษาเรื่องสงคราม ซึ่งมีรายละเอียดในเรื่องสงครามไว้มาก

การศึกษาความขัดแย้งในสังคมอุตสาหกรรม ที่ใช้สถิติคือ เค จี เจ ซี โนวส์ (K.G.J.C. Knowles) เกี่ยวกับการสไตรค์ในอังกฤษ ปี ค.ศ. ๑๙๑๑ - ๑๙๔๕ เขาอธิบายว่าสไตรค์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ คลาด คาร์ (Clark Kerr) และผู้อื่นก็ได้ศึกษาเรื่องสไตรค์ และให้ข้อคิดว่า สไตรค์จะเกิดมากขึ้นเมื่อสังคมเพิ่มความอุตสาหกรรมมากขึ้น ถ้าเราย้อนกลับมาดูสถานการณ์ในเมืองไทยดูบ้างระยะหลังตั้งแต่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมา สไตรค์เกิดขึ้นหลายครั้ง เช่น จากกรรมกรตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ เรียกร้องความยุติธรรมในเรื่องค่าจ้างแรงงาน ซึ่งทั้งนี้ก็เกี่ยวข้องไปถึงสภาพทางเศรษฐกิจ อันเป็นสาเหตุสำคัญและอาจเป็นด้วยว่า กระแสประชาธิปไตยเพิ่มพลังมากขึ้น

ปัญหาการวัด เราจะกำหนดดุลย์ระหว่างความปรองดองกันและความขัดแย้งอย่างไร การรวมกัน หรือการแบ่งแยกเราจะเปรียบเทียบได้อย่างไรในสังคมต่าง ๆ ในหลายกรณีจำเป็นต้องให้การวัดโดยทางอ้อม การศึกษาความขัดแย้ง เช่น ในสหพันธ์การค้าและสมาคมผู้ใช้แรงงาน ความขัดแย้งอาจปรากฏในรูปต่าง ๆ เช่น สังเกตได้จากการแสดงทัศนคติ การประกาศปิดข้อความ การใช้สื่อมวลชนต่าง ๆ ขบวนการเรียกร้องทางการเมือง เรียกร้องความยุติธรรมต่าง ๆ เป็นต้น

สาเหตุของความขัดแย้ง ความขัดแย้งใหญ่ ๆ ทางสังคม เช่น ในกรณีสงคราม จะเกี่ยวข้องกับการปรากฏการณ์อื่น ๆ ทางสังคมมาก เช่น เนื่องมาจากประชากรล้น ลักษณะ

ประจำชาติ หรือลัทธิจักรวรรดินิยม หรือจากการพิจารณาความขัดแย้งในตัวมนุษย์เอง ดังที่ ชิมเมล กล่าวไว้ข้างต้นว่า มนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้จริงหรือไม่ พรอยด์ เองได้ยืนยันว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งการก้าวร้าวอย่างแน่นอน มนุษย์มีสัญชาตญาณแห่งการทำลาย ซึ่งในขณะเดียวกันมนุษย์จำเป็นต้องโต้ตอบกับสัญชาตญาณอื่น ๆ ด้วย ทั้งความเห็นอกเห็นใจ ความรัก ถ้าอาศัยหลักทางชีววิทยาเข้าอธิบาย จะเห็นว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณของการก้าวร้าว เพราะมีผลมาจากการคัดเลือกตามธรรมชาติ การต่อสู้เพื่อมีชีวิตอยู่ ผู้ที่แข็งแรงที่สุดเหมาะที่จะมีชีวิตรอดอยู่ได้ วอชเบิร์น (Washburn) เห็นว่า มนุษย์ได้รับความก้าวร้าวสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีสัญชาตญาณของการปรับตัวในอดีต แม้ว่าปัจจุบันไม่ต้องปรับตัวเช่นนั้นแล้วก็ตาม ในมนุษย์ผู้ชายจะมีความก้าวร้าวและแสวงหาความยิ่งใหญ่ คอนราด ลอเรนซ์ (Konrad Lorenz) ในหนังสือ "ความก้าวร้าว" ให้ข้อคิดว่า ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณแห่งการต่อสู้ เพื่อการจัดรวบรวมดินแดนขึ้น เพื่อการคัดเลือกเพศ เพื่อป้องกันผู้อ่อนวัย และเพื่อสร้างตำแหน่งทางสังคม ไม่ว่าคน กลุ่มคน จึงหลีกเลี่ยงภาวะความขัดแย้งไม่ได้ แต่ทฤษฎีสัญชาตญาณแห่งความก้าวร้าวก็ไม่ได้ให้ความชัดเจนในลักษณะที่ป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

เรื่องผลประโยชน์ น่าจะได้นำมาพิจารณาอีกประการหนึ่ง คนต่างกลุ่ม ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม ต่างเชื้อชาติ ต่างผลประโยชน์กัน ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้เสมอ เช่น เมื่อที่ดินถูกบุกรุก เมื่อคนถูกกดขี่ เมื่อตำแหน่งทางสังคมถูกกระทบกระเทือน สิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของความขัดแย้งได้ทั้งนั้น หรือแม้ในการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่าประเทศหนึ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากเกินไป ก็ย่อมขัดแย้งกับฝ่ายที่เสียเปรียบ การมองผลประโยชน์ของชาตินั้น ไม่ได้หมายถึง สิ่งที่มองเห็นเป็นรูปร่าง เช่น ดินแดน หรือตลาดการค้าอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงสิ่งที่รัฐบาล หรือผู้มีอำนาจทำการตัดสินใจแทนประเทศ คิด หรือเชื่อว่าเป็นผลประโยชน์ของชาติคนที่จำเป็นต้องป้องกันรักษาไว้ด้วย ในแง่ผลประโยชน์ของชาติจึงมีความหมายกว้างมาก หมายถึงอะไรก็ได้ที่รัฐบาลหรือผู้มีอำนาจหน้าที่ตัดสินใจแทนประเทศ ถือว่ามีความสำคัญต่อเอกราช ความมั่นคง ความอยู่ดีกินดี หรือเกียรติภูมิของชาติตน การเมืองระหว่างประเทศนี้จึงมีสภาพที่ผิดไปจากการเมืองภายใน

เพราะฉะนั้น การแข่งขันของการเมืองระหว่างประเทศ จึงขาดกฎเกณฑ์ที่ตายตัว ไม่มีผู้ตัดสิน หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ เป็นต้นมา การแข่งขันในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ โดยแสวงหาอำนาจเพิ่มขึ้นด้วยวิธีการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ ถือว่าเป็นการเพิ่มความยิ่งใหญ่ให้กับประเทศ

ผลของความขัดแย้ง การศึกษาผลของความขัดแย้งเป็นที่น่าสนใจของนักสังคมวิทยาโดยตรง ลูอิส โคเซอร์ (Lewis Coser) ให้ทัศนะว่า ความขัดแย้งช่วยทำให้เกิดการรักษาไว้ซึ่งการปรับตัวของความสัมพันธ์ทางสังคม และโครงสร้างสังคมไว้ การมองความขัดแย้งในเชิงบวกนี้ ชิม เมล ได้เขียนและอธิบายความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม ถ้ามีความขัดแย้งจากภายนอกที่มีขอบเขตจำกัดไม่มากเกินไป ก็ช่วยให้เกิดความสามัคคีในกลุ่มได้ ให้ความปลอดภัยในสมาชิกของกลุ่ม ให้ความสามัคคีกัน ความขัดแย้งภายในกลุ่มอาจทำให้คงรักษาไว้ซึ่งการจัดระเบียบทางสังคมทั้งหลายให้สถาบันอยู่รอดได้ ส่งเสริมศุลยอำนาจในระหว่างกลุ่มที่ต่างกัน ชิม เมล ได้กล่าวถึงรัฐที่เกิดขึ้นใหม่จากผลของสงคราม ความขัดแย้งเกิดขึ้นจากทรัพย์สิน และชั้น ชิม เมล ให้ทัศนะ อีกว่าความขัดแย้งส่งเสริมให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ เช่น จากผลการปฏิวัติสงคราม ในชีวิตทางสังคมที่แท้จริงความขัดแย้งเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในบางครั้งผลจากการปฏิวัติมีการเปลี่ยนแปลงที่มากมายนำไปสู่การพิจารณาทางด้านศีลธรรมด้วย ผลที่ได้จากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงสังคมหลายอย่าง เช่น จากงานเขียนของ เมา เช ตุง, เช กุวารรา, ฟรานซ์ ฟานอน, เคอเบร์ย์ เป็นต้น

อีกทัศนะหนึ่ง ความขัดแย้งภายในกลุ่มไม่จำเป็นเสมอไปที่ให้ความสามัคคีภายในกลุ่ม สงครามเวียดนามทำให้เกิดความขมขื่นใจ และเกิดความแตกแยกในหมู่นออเมริกัน ในฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย การสงครามในยุคแรก ๆ ของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ นักสังคมวิทยาให้สภาพสงครามเป็นการขยายสังคม ทำให้เกิดชาติรัฐขึ้น แต่ในสงครามสมัยใหม่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้น เช่น หลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ มีผลทางการเมือง คือ ผู้หญิงมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ขบวนการทางการเมืองในลัทธิมาร์กซ์ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างบางสังคมอย่างมาก ความขัดแย้งในพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์แตกต่างกันทั้งในสังคมอุตสาหกรรม

สาทรกรรม และสังคมที่กำลังพัฒนา มีอิทธิพลอย่างมากทำให้เกิด เสรีภาพส่วนบุคคล เสรีภาพ ในการคิดค้น การริพากษ์วิจารณ์ การต่อต้าน และการเป็นปฏิปักษ์ มากขึ้น

การแข่งขันกัน ซึ่ง ชิมเมล ถือว่าเป็นรูปของความขัดแย้งโดยทางอ้อม จะมี ผลในทางลบ คือ ทำให้เกิดความเสียหาย หรืออันตรายหรือไม่ ชิมเมลไม่เห็นด้วยกับมิล (J.S. Mill) ที่ว่าการแข่งขันทำให้เกิดอันตราย เขากลับเห็นว่า การแข่งขันเป็นบ่อเกิด ของการเรียนรู้ให้ความก้าวหน้าเป็นอันมาก การแข่งขันในสมัยใหม่ เป็นการต่อสู้ทุกวิถีทาง เพื่อต่อต้านทุกประการ และในขณะเดียวกันเป็นการต่อสู้ทุกวิถีทาง เพื่อให้ได้มาทุกประการ ในลักษณะที่ว่า การแข่งขันทาง เศรษฐกิจมุ่งไปสู่ผล คือ ปริมาณให้ได้มากที่สุด ในราคาต่ำที่สุด และ เป็นการให้โอกาสบุคคลด้วย ให้มีการจัดรวบรวม เป็นกลุ่มขึ้น มีความต้องการเหมือนกัน มีความกระตือรือร้น จึงถือได้ว่าการแข่งขันในลักษณะนี้ เป็นการสร้างความก้าวหน้าให้สังคม ซึ่งความคิดนี้มีมาแต่เดิมแล้ว ในนักสังคมวิทยา รุ่นก่อน คือ สเปนเซอร์ และมัลทัส (Malthus) ก็เชื่อว่าการแข่งขันทำให้สังคม เจริญขึ้น และ เห็นว่าการแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอด ผู้แข็งแรงที่สุดเป็นผู้อยู่ได้ อิทธิพลนี้ได้จาก คาร์ลีน การแข่งขันกันในความหมายนี้เป็นการสนับสนุนนายทุน คือ คนงานต้องปรับปรุงตัวเองแข่งขันกันเพื่อความอยู่รอดตามกฎการวิวัฒนาการ ในสภาพธรรมชาติ

แนวคิดและข้อเสนอแนะของ อารอน ในทางการเมืองปัจจุบัน

ความสนใจที่จะหาวิธีการหลีกเลี่ยง หรือควบคุมความขัดแย้งในปัจจุบัน เช่น สงครามนิวเคลียร์ มีการศึกษาหาวิธีการต่าง ๆ ขึ้น เรย์มอนด์ อารอน เขียน "สันติภาพ และสงคราม" "ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ" กล่าวถึงสงครามและวิธีการได้มาซึ่ง สันติภาพ ตัวกำหนดที่ทำให้เกิดสงคราม การจัดระเบียบต่างประเทศของรัฐ เขาเขียนเกี่ยวกับสภาพต่าง ๆ ในยุคนิวเคลียร์ การพิจารณา การประเมินผล ทางด้านศีลธรรม ความหมาย ของยุทธวิธีทางการเมือง สิ่งหนึ่งที่เขาเสนอคือ การจำกัดและการลดอาวุธ โดยเฉพาะใน ชาติที่มีกำลังอาวุธมาก ซึ่งมีความเป็นไปได้ก่อให้เกิดสงครามขึ้น ส่วนริชาร์ดสัน เขียน สว เหตุต่าง ๆ ของสงคราม และสร้างแบบตัวอย่างทางคณิตศาสตร์ของชาติที่มีกำลังอาวุธ เป็นที่เชื่อว่า การลดอาวุธทำให้โอกาสการเกิดสงครามลดลง

อารอน ให้ความเห็นว่า สันติภาพจะเกิดขึ้นได้โดย

- ๑) ทางกฎหมาย จักกฎหมายระหว่างประเทศที่เป็นสากล
- ๒) รวมกันเข้าในจักรวรรดิเดียวกัน
- ๓) การใช้ดุลย์แห่งอำนาจ

พิจารณาดูในประการแรก สันติภาพโดยการใช้กฎหมาย คือ เรามีการออกกฎหมายให้ทุกชาติยอมรับโดยทั่วไป แต่กฎหมายระหว่างประเทศ เช่น การประกาศกฎหมายทะเลแนวใหม่ ที่รัฐชายฝั่งสามารถขยายเขตออกไปได้ ๒๐๐ ไมล์ทะเล ประเทศต่าง ๆ จำต้องยอมรับ แม้ยังไม่ออกมาเป็นกฎหมายทะเลก็ตาม ตามแนวกฎหมายใหม่นี้ย่อมให้ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจการประมงแก่ประเทศที่เป็นเกาะอย่างมาก สำหรับประเทศไทยเองเสียเปรียบหลายประการ การตกลงระหว่างประเทศมหาอำนาจ และประเทศเล็ก ๆ ผลประโยชน์ต่าง ๆ เป็นเรื่องที่ขัดแย้งกันอยู่ในทุกสมัย

ในประการที่สอง การจัดตั้งจักรวรรดิ เช่นเดียวกันขึ้นอยู่กับการยอมเสียผลประโยชน์โดยของชาติต่าง ๆ ไม่มากก็น้อยที่จะจัดรวมกันขึ้น ซึ่งก็เป็นไปไม่ได้ ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าในปัจจุบันประเทศมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ทั้งสองประเทศ ที่มีกำลังอำนาจทางทหารสูงทัดเทียมกัน แต่ศูนย์แห่งกำลังทางอำนาจทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลเหนือการเมืองระหว่างประเทศทั้งสอง ก็มี เช่น สหรัฐอเมริกา ยังต้องเจรจากับจีนในปัญหาการเมืองระหว่างประเทศด้วย

ในประการที่สาม สันติภาพโดยการใช้ดุลย์แห่งอำนาจ ในทฤษฎีดุลย์แห่งอำนาจ เชื่อว่าโลกมีดุลย์ของพลังต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสันติภาพอยู่ได้ คือ ร่วมมือกันทุกประเทศ เพื่อเป้าหมายในการรักษาดุลย์นี้ไว้ แต่ก็เป็นที่สงสัยว่าภายใต้สภาวะอะไรที่ดุลย์แห่งอำนาจจะสำเร็จลุล่วงไปได้

โดยหลักการทั้งสาม เป็นแนวทางที่จะลดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ถ้าเราพิจารณาในประการสุดท้ายว่า สงครามเป็นทางออก หรือ เป็นเครื่องมือ เป็นนโยบายที่สมเหตุสมผล

เราเองต้องเข้าใจก่อนว่า ความหมายของคำว่า สงครามนั้น มีหลายลักษณะอย่างที่ คลอดวิซ (Claudewitz) พูดไว้ มีทั้งสงครามปลดปล่อย มีการปฏิวัติ มีการปะทะกันที่ใช้อำวุธธรรมดา หรือถ้าเป็นสงครามใหญ่ เช่น สงครามนิวเคลียร์ เป็นต้น การศึกษาเรื่องความขัดแย้งนี้ก็เพราะต้องการที่จะควบคุมความขัดแย้ง, สงครามที่จะเกิดขึ้น ควบคุมความขัดแย้งทั้งภายใน อันเกิดจากอุดมการณ์ ศาสนา วัฒนธรรม หรือแม้แต่เชื้อชาติที่แตกต่างกัน.

๑๓๗) ๑๖๐